

तथाचैतादृशलाववटं हितकौण्डपायिनामयनप्रकरणपाठ
एव कर्म्मपरित्वे प्रमाणं तथाच सिद्धान्तसूत्रम् “प्रकर-
णान्यत्वे प्रयोजनाव्यवसिति” अतएव प्रकरणाद्वाक्यस्य
बलीयस्वात् शक्त्या नित्यागृहीतस्योपस्थित्या गुणवि-
धिरित्यपि निरस्तं तस्योक्तगौरवपरारहतत्वात् । एवञ्च
गौण्यागृहीतपदप्रयोगस्तद्वर्म्मातिदेशार्थः । अतएव
“देवग्राह्यादौ आदृशब्दगौणस्तद्वर्म्मातिप्रार्थः कौण्ड-
पायिनामयन इवाग्निहोतृशब्द इति” आदृशिविवेकः ।

कुण्डपाय्य पु० कुण्डेन कुण्डाकारेण चमसेन पीयते सो-
मोऽत्र आधारे यत्-पा० युगागमस्य । कुण्डपायिनामय-
नयननामके सत्वभेदे “यस्ते षट्पुत्रो नपात् प्रणपात्
कुण्डपाय्यः” ऋ० ८, १७, १२

कुण्डभेदिन् पु० धृतराष्ट्रपुत्रभेदे, “अनाष्टयः कुण्डभेदी वि-
रायी दीर्घलोचनः” भा० आ० ६७ अ०

कुण्डल पुं० अर्द्धचौ० कुण्डले कुण्डयते कुडि-दाहे कुडि-
रक्षायां वा कर्त्तरि कर्म्मणि वा ट्ठा० कलच्, कुण्डं
कुण्डाकारं लाति ला-क कुण्डस्तदाकारोऽस्यस्य
सिद्धादित्वाच्च वा । १ कर्म्मभूषणभेदे “कनककुण्डलवान्
किरिटी” विष्णुध्या० २ बलये श्वेतने मेदि० “मण्ड-
लानि पताकाश्च मरीचीः कुण्डलानि च” सुश्रु० “अथे-
तान्युपकल्पयित समावर्त्तमाने मणिकुण्डले वस्त्रयुग-
मित्यादि” आश्व० ४८ कुण्डले आश्रयणी” तत्त्वैव” ते
च सौवर्णे एव यथाह मनुः “यज्ञोपवीतं वेदञ्च उभे
रौक्मे च कुण्डले” “ताडकाचलरूपालकुण्डला” रघुः

कुण्डलना स्त्री कुण्डलं वेष्टनं करोति कुण्डल+णिच्-भा-
वे युच् । वेष्टनकरणे (वेडा देओया) “फणिभाषितभाष्य-
फक्त्रिका विषभां कुण्डलनामभाषिता” नैष० ।

कुण्डलिका स्त्री माताष्टतभेदे तत्त्वचरणं यथा “कुण्डलिका
सा कथ्यते प्रथमं दोहा यत् । वोलाचरणचतुष्टयं प्रभ-
वति विमलं तत् । प्रभवति विमलं तत् पदमतिमुललित-
यमकम् । अष्टपदी सा भवति विमलकविकौमल्यगमयम् ।
अष्टपदी सा भवति सुखितपलितमण्डलिका कुण्डलि-
नायकभणित्वा विबुधकरणे कुण्डलिकेति”

कुण्डलिन् पुंस्त्री कुण्डलं पाशाकारं वेष्टनं वा स्वस्य इति ।
१ सर्पे स्त्रियां ङीप् २ वरुणे तस्य पाशास्त्वच्चात् तथा-
त्वम् । ३ मयूरे पुंस्त्री मेदि० ४ चित्रवृत्ते ५ वेष्टनयुक्ते
ति० स्त्रियां ङीप् । सा च (जिजेपी) इतिस्थाने पक्ताद्भ-
भेदे भावप्र० तत्पाकप्रकारो दर्शितो यथा

“नूतनं घटमानीय तस्यान्तः कुशलोजनः । प्रस्थाई परि-
माणेन दध्नाऽङ्गेन प्रलेपयेत् । द्विप्रस्थां समितं तत् दध्यन्तं
प्रस्थसंस्तम् । इतमर्द्धशरावञ्च घोलयित्वा घटे क्षिपे-
त् । आनमे स्थापयेत्तावदावद्याति तदम्बताम् । तत-
स्तत्क्षिपेत्पात्रे सच्छिद्रे भाजने तु तत् । परिभ्राम्य
परिभ्राम्य तत् सन्तप्ते घटे क्षिपेत् । पुनः पुनस्तदाष्टत्या
विदध्यान्मण्डलाकृतम् । तां सुपक्वां घटान्नीत्वा सितापाके
तनुद्वये । कर्पूरादिगुण्येन स्नपयित्वोदरेक्षतः । एषा
कुण्डलिनी नाम्ना पुष्टिकान्तिबलप्रदा । धातुवृद्धिकरी
व्याख्या च क्षिप्रतर्पणी” ।

तन्तसारप्रसिद्धे मूलाधारस्थिते षट्चक्रमध्यवर्त्तस्थे
देवीभेदे यथा “ध्यायेत् कुण्डलिनीं सूक्ष्मां मूलाधार
निवासिनीम् । तामिष्टदेवतारूपां सार्द्धं त्रिवलयान्विताम् ।
कोटिसौदामनीभासां स्वयम्भूलिङ्गवेष्टिनीम् । तासु-
त्याप्य महादेवीं प्राणमन्त्रेण साधकः । उद्यद्दिनकरो-
द्द्वयोतां यावच्छ्वासं दृढासनः । अशेषाशुभशान्त्यर्थं समा-
हितमनाश्चिरम् । तत्प्रभापटलव्याप्तं शरीरमपि चि-
न्तयेत्” इति

कुण्डलायिन् पु० धृतराष्ट्रपुत्रभेदे “अपराजितः कुण्ड
शायी विशालाक्षो दृढाधरः” भा० आ० १७ अ०

कुण्डलायिन् पु० धृतराष्ट्रपुत्रभेदे । “कुण्डलायि विरजाश्चैव
दुःशला च शताधिका” भा० आ० ११७ अ० । “असृ-
ते जारजः कुण्डोऽमृते भर्त्तरि गोलकः । यस्तयो
रन्ध्रमन्नाति स कुण्डलायितीत्यर्थः” देवलोक्ते कुण्डगोल
कयोरन्ध्रभक्षके त्रि० स्त्रियां ङीप् “अगारदाही गरदः
कुण्डाही सोमविक्रयी” मनुः “अन्नती वृषलीभर्त्ता
कुण्डाही सोमविक्रयी” भा० आनु० १४३ अ०

कुण्डिका पुं० कौरवे राजभेदे । “धृतराष्ट्रोऽथ राजासीत्
तस्य एतोऽथ कुण्डिकः । हस्तीवितर्कः कुण्डाक्षः कुण्डि-
नश्चापि पञ्चमः” भा० आ० ६४” अथञ्च धृतराष्ट्रः
दुर्योधनपितृभिर्भ्रजः कुरुवंश्यः तत्त्वैव विस्तरः ।

कुण्डिका स्त्री कुडि-एवल् । १ कमण्डलौ हेमच० ।
२ पिठरे (कुडि) शब्दच० ।

कुण्डिन् ति० कुडि-णिनि-कुण्ड+अस्यर्थे इतिर्या ।
१ कुण्डयुक्ते स्त्रियां ङीप् “रावणस्तु यतिर्भूत्वा सुण्डः-
कुण्डी त्रिदण्डधृक्” भा० व० २७७ अ० “दण्डो बली
च कुण्डो च द्विजानां धारणस्तथा” भा० व० १४ अ० इत्यु-
क्ते शिवे पु० “रत्नभाण्डभेदे स्त्री “सन्ति निष्कसह-